

A bemutatást a budapesti vendégiskolából érkezett Geszti Eszter tanuló fuvolaszáma, valamint *Helesfai Katalin* igazgatónő és a vele érkezett tanulók által készített ajándékok átadása zárta.

Az Emléknap programja a Község parkjában folytatódott, ahol kulturális műsor keretében *emlékmű* felavatására került sor. A nagyon szép kivitelű, Dr. Tóth Zoltán domborműnél *Maszlik János* mondott avató beszédet. Az emlékművet *Szűcs Tamás* szobrász készítette, *Lezsák Sándor* tanár, költő, országgyűlési képviselő leplezte le, *Kovács József* esperes szentelte meg, majd *Prózsa István* és *Sinkovic Sándor* lelkészek áldották meg.

Az Emléknap az orgoványi temetőben fejeződött be, ahol koszorúzási ünnepség keretében *Prózsa István* lelkész mondott ünnepi istenitiszteleti beszédet.

Az emléknapi vendégeket a Polgármester úr és munkatársai közös ebéden is vendégül látták, ahol a köszöntések, a kölcsönös ajándékozás, a meghitt beszélgetések és a vendéglátó és vendég általános iskolai tanulók ismerkedése, barátkozása késő délután is tartott.

Az Orgoványon megrendezett Emléknap a magyar gyógypedagógia történetében feljegyzésre méltó, példaértékű esemény volt.

G. Sz. A.

ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar (Budapest) Általános Gyógypedagógiai Tanszék

Tóth Zoltán a magyar gyógypedagógia nesztora

GORDOSNÉ DR. SZABÓ ANNA

Tisztelt Emlékiülés! Hölgyeim és Uraim!

Községük nagyra becsült polgárának, néhai *Dr. Tóth Zoltánnak* – amióta életútját és munkásságát volt alkalmam alaposabban is megismerni – igen nagy tisztelője vagyok.

Bár több mint félévszázaddal ezelőtt szereztem gyógypedagógusi diplomát a Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskolán, személyesen nem találkozhattam vele, mert viszonylag korai halála Őt már a II. Világháború kitörésének idején elsőlitotta, s én csak a háború utáni években léptem át – az Ő meghatározó tevékenysége révén lett nagyhírű – alma materünk kapuját.

Hozzá kell tennem, hogy akkor olyan idők jártak, amelyek többnyire nem kedveztek az 1920-as és 30-as években kiemelkedő személyiségeknek, még ha azok szakemberekként tűntek is ki, szakemberként váltak országos és nemzetközi hírvé személyiségekké.

*Tóth Zoltán*ról is voltak, akik meg akartak feledkezni, akik szándékosan elhallgatták érdemeit vagy akik az új generációknak azt sugallták, hogy jobb, ha nem érdeklődnek iránta.

Nem így az alma mater! Az én főiskolás éveimben tanáraink, pl. *Bárcki Gusztáv*, *Illyés Gyuláné sz. Kozmutza Flóra*, *Kanizsai Dezső*, *Mérei Vera* nagy tisztelettel és szeretettel beszéltek róla, munkáit idézték, tanították, s tanulmányaink végén útravalóul „*Általános gyógypedagógia*” című könyvét kaptuk a kezünkbe. Ma is őrzöm *Tóth Zoltán* igen nagyra becsült alapművének ezt a példányát (Tóth Z., 1933).

Később az alma materben is voltak, akik *Tóth Zoltán*t indexre tették, kortársai közül csak azokat idézték, akik szakmai ellenfelei voltak, ill. az általa is képviselt és alkotóan művelt európai gyógypedagógiai irányzatot mellőzték. Akkor évtizedekig csak az uralkodó ideológiai/politikai áramlathoz illeszkedő szakmai irányzat kaphatott teret.

Tóth Zoltán életműve azonban – személyesen tanúsíthatom – mint bűvő patak tovább élt, s örömmel tájékoztathatom Önöket, hogy az elmúlt évtizedben a „tóthzoltáni” értékek feltárása megtörtént, sorra jelennek meg a tanításait hitelesen idéző, történelmi távlatokban elemző munkák.

Hasonlóan örömmel számolhatok be az Emlékezés résztvevőinek, hogy a napokban jelent meg az a felsőoktatási tankönyvem, amelyet *Tóth Zoltán*nak, az egykori Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola nagynevű igazgatójának, a gyógyító neveléstudományi rendszer és a négyéves egységes gyógypedagógus-képzési koncepció kidolgozójának ajánlottam, születésének 120. évfordulójára és 70 évvel ezelőtt megjelent „*Általános gyógypedagógia*” című alapművének tiszteletére.

Az Emlékezés rendezőinek megtisztelő felkérését így nagy örömmel fogadtam el, mert az írásaimban: könyveimben és tanulmányaimban *Tóth Zoltán* munkásságát értékelő, már közölt és újabb gondolataimnak mindig szívesen adok előszóban is hangot.

Hölgyeim és Uraim!

A gyógypedagógia klasszikus fogalmának megalkotása a 19. század 60-as éveiben az európai gyógypedagógia nesztorának, *Jan Daniel Georgens* német gyógypedagógusnak a nevéhez fűződik (Georgens–Deinhardt, 1861).

A gyógypedagógia mai, modern fogalmához vezető közel másfél évszázados úton a 20. század 20-as és 30-as éveiben a magyar *Tóth Zoltán* volt az, aki gyógypedagógiai elméletképző munkássága révén, nemzetközileg is elismerten,

igen jelentősen járult hozzá az európai gyógypedagógiai irányzat fejlődéséhez, és vált egyben a magyar gyógypedagógia nesztorává (Gordosné, 1997).

Főiskolai gyógypedagógia történeti oktatómunkám során, ha a 20. századi jeles magyar tudós gyógypedagógusok bemutatása volt aktuális feladat, a téma felvezetésekor mindig bemutattam egy szemléltető fóliát. Ám mielőtt fényt adtam volna az írásvetítőre, felhívtam a hallgatóság figyelmét arra, hogy ne rémüljenek meg a fólia láttán, mert az csak az első pillanatokban ijesztő. A fólián ugyanis nevek és gyógypedagógiai kulcsszavak, szakmai terminus technikusok sorakoztak két oszlopban elosztva, amelyek tételeit keresztül-kasul nyilak kötötték össze, első benyomásként valóban áttekinthetetlen hálózatot alkotva.

Mit ábrázolt ez a fólia?

A magyar gyógypedagógia legjelesebb 20. századbeli tudós képviselőinek viszonyát a magyar gyógypedagógia tudományának diszciplínarendszeréhez: ki mely ágát, ágait művelte ennek a komplex tudománynak, mivel járult hozzá a külföldön is ismert és elismert sajátos magyar gyógypedagógiai irányzatnak az alakulásához, az egységes magyar gyógypedagógia tudományterületének kibontakozásához, kiteljesedéséhez.

A ma élő, alkotó már korosabb, középkorú és legifjabb tudós generációk fellépéséig a gyógypedagógiai irányzatnak számos (munkásságát még a 20. század elején vagy közepe felé megkezdett) neves orvos, pszichológus, pedagógus, nyelvész, jogász képviselője volt.

Fontos tudni, hogy a magyar gyógypedagógiai irányzat sokféle képviselője révén tudományelméleti, szakmafilozófiai és más szempontok szerint ugyan sokszínű, de alaptézisei azonosak, éspedig:

- tág (népesség, életkor, tevékenységforma szerinti) kompetenciakör;
- pedagógiai orvoslás/terápia, azaz gyógyító-nevelés és
- önálló, komplex, pedagógiai dominanciájú interdiszciplináris tudományterület.

A magyar gyógypedagógiai irányzat valamennyi képviselőjében tudatosan élt az a koncepcionális meggyőződés, hogy a hallás-, látás-, beszéd-, mozgás- értelmi vagy más fogyatékossgal élőkre specializált, ún. népesség-specifikus magyar gyógypedagógiai intézményrendszerben a különböző gyógypedagógiai feladatok egy egységes gyógypedagógiai (gyógyító-nevelői) folyamatban valósulnak meg. A gyógypedagógusnak e folyamat alkotóelemeit – a megfelelő specialitások elmélyült ismeretén túl – integráltan, egészében is látnia kell, és globális pálya identifikációval kell rendelkeznie ahhoz, hogy bármely adott helyzetben a folyamat szervezője, irányítója és aktív közreműködője lehessen.

Ennek megfelelően valamennyien nemcsak deklarálták a gyógypedagógia egységét és komplex voltát, hanem tanulmányozták és kutatták is a gyógypedagógia kohéziós erőit, belső közös törvényszerűségeit, miközben a gyógypedagógia egy-egy, vagy több szeletét intenzíven kutatták, egy-egy szakterületét, egy-egy választott diszciplínáját mélyrehatóbban is művelték, formálták, fejlesztették. Ezért volt az a szemléltető fólia első megközelítésre szinte áttekinthetetlen.

És most, a magyar gyógypedagógiai irányzat számos jeles képviselője közül nemcsak azért irányítom a Tisztelt Hallgatóság figyelmét *Tóth Zoltánra*, mert ma rá emlékezünk, hanem mindenekelőtt azért, mert Ő a számos jeles magyar gyógypedagógia-történeti személyiség közül is – több szempontból – kiemelkedett.

Kiemelkedett mind a gyógypedagógia kohéziós erőinek, közös törvényszerűségeinek tanulmányozása, mind a gyógypedagógia egyik speciális szakterületének elmélyült, sokirányú művelése, kutatása terén is.

Tóth Zoltán kiemelkedő eredményességgel művelte mind elméletben, mind gyakorlatban a látássérültek szakterületét.

Pályakezdőként – mint Önök is tudják – a vakok budapesti intézetében dolgozott. „*A gyógypedagógiai tanári oklevél megszerzése után egész, osztatlan lélekkel állott a vakok ügyének szolgálatába, ahová egyéniségénél fogva vágyott és onnan soha elszakadni nem akart* – írta nekrológiájában *Herodek Károly*, a vakok intézetének évtizedeken át nagyra becsült igazgatója. *Egyéniségének szintézisét a munka és a szeretet adta meg, s ezek konstruktív működés kifejtésére sarkallták. Mint a természettudományok tanára, az Országos Intézetben nagy szolgáltatásokat tett a vakok nevelés-oktatásügyének. Megnyerő előadás modora, a szaktárgya felett való feltétlen uralom biztosították számára a sikert. Előadását a legnagyobb szeretettel hallgatták a világtalan tanulók és egyik kedvenc tárgyukká lett a természettudományok tárgyköre. A tanítások hallgatására beosztott tanárképzői hallgatók is különös érdeklődéssel keresték fel a természetrajzi és természettani órákat, mert ott az előadói készségen kívül, hasznos inspirációt szereztek a gyógyító nevelői munkához.*” (Herodek, 1940, 102.)

Később, az I. Világháború éveiben mint a Rokkantügyi Hivatal Timót-utcai iskolája, majd a Vakokat Gyámolító Egyesületéhez tartozó ifjú vakok intézetének igazgatója nagyon sokat tett az ifjú és felnőtt vakok sorsának alakításáért, munkalehetőségeik bővítéséért, sikeres foglalkozási és társadalmi rehabilitációjukért.

De a látássérültek szakterületén elméleti kutató tevékenysége hasonlóan kiemelkedő. A vakokkal foglalkozó tudományban *Tóth Zoltán* fellépésével – képletesen szólva – „*új időszámítás veszi kezdetét*” – írja *Pálhegyi Ferenc* pszichológus-gyógypedagógus *Tóth Zoltán: „A vakok képzetvilága”* című, eredetileg magyarul 1927-ben (Tóth, 1927), németül 1930-ban megjelent kitűnő könyvének az 1997-ben újra kiadott változat bevezető tanulmányában (Pálhegyi, 1997, 5.).

„*Elsősorban Magyarországon, de külföldön is, főleg német nyelvterületen szemléletformáló hatása volt. ... A német szakirodalom éveken át idézte.*

Aki a vakok pszichológiáját és pedagógiáját csak a modern kutatások fényében ismerte meg, – folytatja Pálhegyi –, mit sem sejtve e tudományterületek fejlődési útjáról, az valószínűleg nem ismeri fel azonnal e mű jelentőségét.” (Pálhegyi, 1997, 5.) „*Tóth Zoltán magáévá tette intézetének szakmai szemléletét, de úgy, hogy messze túl is lépett rajta. Pszichológiai vizsgálataiból sajátos, vakokra alkalmazott pedagógia lett. De talán ennél is fontosabb az, hogy ami*

addig «magától értetődő», bizonyításra sem szoruló szakmai alapelv volt, azt ő rendszeres megfigyelés és kísérletezés tárgyává tette. Ezzel hozzásegítette az utókort ahhoz, hogy a vakok pszichés funkcióinak kutatásakor ne csupán mennyiségi eltéréseket keressenek, hanem vegyék észre a minőségi másságot.” (Pálhegyi, 1997, 7–8.)

Tóth Zoltán kiemelkedő eredményességgel kutatta a gyógypedagógiai irányzat alaptéziseinek összefüggéseit is. Valamennyit új szempontokkal, argumentumokkal gazdagította, és több új összefüggés feltárásával, mint a modern rendszerszemlélet előfutára alkotta meg rendszerelvű gyógypedagógia tudománymodelljét.

Amikor ma a gyógypedagógia fogalmának értelmezését megadjuk, az alaptézisek kifejtésekor mindannyiszor megtaláljuk Tóth Zoltán gyógypedagógiai rendszerében a kontinuumot a klasszikustól a legmodernebbig.

Tóth Zoltán egységes gyógypedagógiai rendszere azért is különleges alkotás, mert Ő ezt képezi le gyógypedagógus-képzési koncepciójában is, és lesz az ún. egységes gyógypedagógus-képzés legkövetkezetesebb képviselője.

A Nemzetközi Gyógypedagógiai Társaság 1939-ben, Genfben megrendezett kongresszusán betegsége miatt már nem adhatja elő 1940-ben posztumusz megjelent tanulmányát, amelyben újra és utoljára összegzi a gyógyító neveléstudományi kutatások történelmi útjáról gondolatait (Tóth, 1940).

Részletesen elemzi a fejlődési szakaszokat, és párhuzamba állítja a gyógypedagógus-képzés fejlődési szakaszaival, bizonyítottan nyilvánítva azt a meggyőződését, hogy az egységes gyógyító neveléstudományi koncepció és az általa képviselt egységes gyógypedagógus-képzés összefüggése elválaszthatatlan.

Első szakasz: csoportszemlélet, egyoldalú oktatási irányzat = elkülönült csoport/szakos képzés. Második szakasz: a közös csoportjellemzők és halmozott előfordulás felismerése, különleges nevelés = egyesített/egységes alap és csoport/szakos képzés. Harmadik szakasz: az egyes egyén vizsgálata/szemlélete, csoportokon felül álló egységes gyógyító-nevelés = egységes gyógypedagógus-képzés.

Fontos hangsúlyozni, hogy Tóth Zoltán nem magányos tudós. Kutatói pályájára a nemzetközi hírű Ranschburg-iskola tagjaként készül fel. A Ranschburg-laboratórium alkotó közösségében kutatja a vakok képzetvilágát, és Ranschburg Pálnak a gyógyító-nevelésről és a gyógypedagógia tudományáról megismert elméletei alapozzák meg tudományelméleti és -rendszereti munkásságát (Ranschburg, 1909).

Pályája kiteljesedésének éveiben is vannak kortárs tudós társai/barátai, akiknek hatása szakmai fejlődésében tetten érhető és akiknek a munkásságára az Ő hatása is kimutatható.

Pl. minden bizonnyal Heinrich Hanselmann, a svájci gyógypedagógia nesztora indítja a „fogyatékosok” és főként a kifejezetten rossz hangzású „csökkentértékűek” népegységfogalmak megváltoztatására (Hanselmann, 1938). Már említett

posztumusz tanulmányában a mai szemléletünkhöz sokkal közelebb álló „*fejlődési zavarok miatt nehezen nevelhető gyermekek*”-ről szól (Tóth, 1940, 129.).

De okunk van azt is feltételezni, hogy *Heinrich Hanselmann* Ő erősíti meg abban a meggyőződésében, hogy a gyógypedagógiának az iskola falain túl kell terjednie, jelen kell lennie a népművelésben, ill. létjogosultsága van a *felnöttek gyógypedagógiájának* is. *Tóth Zoltán* ezt már az 1930-as évek végén hangoztatja. (Tóth, 1940, 129–130.). Az alaposabb, részletesebb kifejtésre/kidolgozásra azonban részéről már nem kerül sor, viszont *Hanselmann* 1951-ben adja ki híres „*Andragógia*” című művét, amely mint ilyen, első a pedagógiai és gyógypedagógiai szakirodalomban (*Hanselmann*, 1951).

Magyar tudós kollégái/munkatársai közül *Szondi Lipót* segíti, támogatja a legnagyobb mértékben szakmai harcaiban, és Ő az is, aki ún. konstitucionális gyógypedagógiai téziseivel a „*tóthzoltáni*” egységes gyógypedagógiai koncepciót tudományosan tovább is fejleszti.

Szondi Lipót, a nemzetközi hírű, 1944-től Svájcban élő pszichiáter, a sorsanalízis és a Szondi-féle ösztöndiagnosztikai teszt megalkotója, *Ranschburg Pál* asszisztenseként ismerkedik meg *Tóth Zoltán*nal, és azonosul az általa képviselt gyógypedagógiai szemlélettel (*Gordosné*, 1997).

Amikor 1922-ben *Tóth Zoltán* kezdeményezésére megalakul a Magyar Gyógypedagógiai Társaság, mellé áll, belép *Tóth Zoltán* szövetségesei sorába, és ezzel megkezdődik az orvos *Szondi Lipót* és a bölcsező *Tóth Zoltán* alkotó együttműködése (*Gordosné*, 2000).

Szondi Lipót felismeri és megérti *Tóth Zoltán*nak az új iránti érzékenységét, újra való törekvéseit. Látva küzdelmeit, *Jean-Jacques Rousseau* jut eszébe, aki mint hasonlóan újat alkotó elme, így tört ki egyszer: „*Javasolj olyat, ami kivihető, ezt ismétlik nekem szüntelen; ez annyi, mintha azt mondanák: javasold azt, amit tenni szokás, vagy legalább javasolj olyat, ami a meglévő rosszal összekapcsolódik.*” (cit.: *Szondi*, 1934, 17.)

Tóth Zoltán ui. a többi között azzal a nézettel hadakozik, amely az 1921. évi oktatási törvény életbelépése után jelenik meg a magyar közgondolkodásban. Ez a törvény végre a fogyatékossgal élő gyermekek/tanulók iskoláztatását is kötelezően előírja, amivel azonban nem mindenki ért egyet.

Tóth Zoltán így fakad ki: „... egyesek – emberiesnek egyáltalán nem nevezhető szándékkal – felemelik szavukat mai társadalmunknak az ellen a nemes törekvése ellen, mely a közoktatásügy keretében a csökkentértékű egyének nevelése számára is megfelelő helyet kíván biztosítani. Mind gyakrabban hangzik el az a hibás felfogás, hogy elsősorban és főképpen a tehetség arányában hozzuk meg a gyermekek és ifjak érdekében erkölcsi és anyagi áldozatunkat. E felfogás szerint, minél könnyebben és értékesebben fejleszthető az egyén, annál érdemesebb, és annál nagyobb szükség van arra, hogy életének kialakításáért a társadalom erkölcsi és anyagi áldozatot hozzon. Indokolatlan támadást intéznek

mind gyakrabban az ellen az emberies és természetes törekvés ellen, hogy ott van nagyobb segítségre szükség, ahol nagyobb a baj, ahol csak megfelelő munkatöbblettel lehet a nevelendő egyénből az emberi élet számára elfogadható értéket nevelni. Ez a támadás alapjaiban hamis, ... A fogyatékos egyénnel foglalkozó külön oktatás vagy gyógyító-nevelés mentő célja nevében emelünk szót ez ellen a törekvés ellen, ... minden egyénnek joga van az őt megillető emberi életre, még akkor is, ha annak elérése az emberek és a társadalom részéről nagyobb munka, és súlyosabb anyagi áldozatot kíván.” (Tóth Z., 1936, 76–77.)

De Tóth Zoltán pl. a gyógypedagógia kompetenciakörének meghatározása terén is újít, még tovább szélesíti azt, mint az 1921. évi oktatási törvény. Nem csak a vakokra, siketekre, beszédhibásokra és értelmi fogyatékosokra terjeszti ki a gyógyító-nevelés gondolatát, hanem a nagyothallókra, a csökkentlátókra, akkori elnevezéssel a „nyomorékokra” és az ún. társadalmi, akkori elnevezéssel erkölcsi fogyatékosokra is. Továbbá „a gyógyító nevelés szárnyai alá befogadja mindazokat a nehezen nevelhető, egyoldalúan kiváló tehetségeket is, akiknél egyik vagy másik elméleti képesség fejlettsége átlagon felüli, de az elme-képességek fejlettségének egymásközi disszonanciája dezorganizálttá, szétesésre hajlamossá teszi az egyént és ezért szorul különleges nevelésre.” (cit. Szondi, 1934, 18.)

Szondi Lipót mindenkor elismerően szól Tóth Zoltán „sajátosan egyéni gyógypedagógiai irányzatáról”, egészében az a véleménye róla, hogy „újat és értékeset alkotott” és, hogy „munkájával új korszaka kezdődik a gyógypedagógiának”. Egy-egy rész gondolatokról pedig úgy nyilatkozik, hogy „a bennük rejlő megállapítás több emberöltőn át mérföldköve lesz tudományunknak.” (Szondi, 1934, 22.)

Szondi Lipót viszont Kölnben, már 1930-ban, az V. Gyógypedagógiai Kongresszuson nyilvánosságra hozza nagy feltűnést keltő multidimenzionális konstitúcióanalízis elméletét, és megfogalmazza, hogy „a gyógypedagógia nemcsak a fogyatékos képességeket korrigáló pedagógia, hanem a fogyatékos összegyéniségeket pedagógiai, orvosi, jogi és vallás-erkölcsi úton gyógyító egységes, tudományos diszciplína”. (Szondi, 1931, 4–5.)

Így lehet, hogy a Ranschburg–Szondi–Tóth-féle gondolatmenet teljesedik ki Tóth Zoltánnak a gyógypedagógus-képzésről és a gyógypedagógia elméletéről később publikált írásaiban, és a Tóth Zoltáni koncepció – számos más későbbi jeles magyar elméletalkotó kiegészítésével – a mai magyar gyógypedagógiába is átörökítődik. Így lehet, hogy Tóth Zoltánt mint a magyar gyógypedagógia nesztorát ünnepelhetjük.

Tisztelt Emléklülés! Hölgyeim és Uraim!

Nagy öröm számomra, hogy ezen a szép és tartalmas összefüggésben együtt emlékezhetem Önökkel Tóth Zoltánra. Köszönöm, hogy elmondhattam gondolataimat, és hogy meghallgattak. Végül engedjék meg, hogy községük vezető-

jének, *Maszlik István* polgármesternek és *Gellért Imréné (Etelkának)*, az emléknep megálmodójának átadjam a *Tóth Zoltánnak* ajánlott könyvem egy-egy példányát.

Irodalom

- GEORGENS, J. D. – DEINHARDT, H. M. (1861): *Die Heilpädagogik*. I–II. Leipzig.
- GORDOSNÉ SZABÓ ANNA (1977): *Szondi Lipót*. In: *Pedagógiai lexikon III.* (Szerk.: Báthory Zoltán és Falus Iván) Keraban, Bp., p. 411–412.
- GORDOSNÉ SZABÓ ANNA (1997): *Tóth Zoltán*. In: *Pedagógiai lexikon III.* Keraban, Bp., p. 563–564.
- GORDOSNÉ SZABÓ ANNA (2000): *A magyar gyógypedagógus-képzés története*. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar, Bp.
- HANSELMANN, HEINRICH (1938): *A gyógypedagógia problémái*. In: *Magyar Gyógypedagógia*, 1–4. p. 2–17.
- HANSELMANN, HEINRICH (1951): *Andragogik*. Zürich.
- HERODEK KÁROLY (1940): *Dr. Tóth Zoltán 1883–1940*. In: *Magyar Gyógypedagógiai Tanárok Közlönye*, 6. p. 101–107.
- PÁLHEGYI FERENC (1997): *Tóth Zoltán szakma-történeti jelentősége*. In: *Tóth Zoltán: A vakok képzetvilága*. (Szerk.: Makay Mariann) Pont Kiadó, Bp., p. 5–8.
- RANSCHBURG PÁL (1909): *Elmélkedések a gyógypedagógia jelenéről és jövőjéről*. In: *Magyar Gyógypedagógia*, 1. p. 45–50. 2. p. 81–85.
- SZONDI LIPÓT (1931): *Constitutioanalysis és értelmi fogyatékoság*. A Gyógyászat tudományos közleményei, Bp.
- SZONDI LIPÓT (1934): *Dr. Tóth Zoltán: Általános gyógypedagógia című művének a biológiai és a kórtani gondolkodás szemszögéből történő bírálata*. In: *Magyar Gyógypedagógia*, 1–3.
- TÓTH ZOLTÁN (1927): *A vakok képzetvilága*. Magyar Gyógypedagógiai Társaság, Bp. (1930-ban Leipzig-ben németül is), újrakiadás 1997-ben, Pont Kiadó, Bp.
- TÓTH ZOLTÁN (1933): *Általános gyógypedagógia*. Magyar Gyógypedagógiai Társaság, Bp.
- TÓTH ZOLTÁN (1936): *A gyógyító nevelés gyakorlati jelentősége*. In: *Magyar Gyógypedagógia*, 7–10. p. 76–80.
- TÓTH ZOLTÁN (1940): *A gyógyító-neveléstudományi képzés és továbbképzés*. In: *Magyar Gyógypedagógiai Tanárok Közlönye*, 6. p. 108–115. 7. p. 129–130.